

Predlog za svojevrstno zaščito

V okviru zakonodajnih pobud za zaščito slovenske manjšine v Italiji smo srečali že celo vrsto predlogov, ki so že pred leti prišle in ostale v zaprašenih predalih parlamenta. Zlasti je bilo precej zakonskih osnutkov vloženi v rimskem senatu. Gre za osnutke, ki so za Slovence v Italiji dobri, manj dobri, nepopolni in slabi. Spomnimo naj npr. na znani osnutek Maccanico, imenovanem po ministru za dežele, ki ga je vladni predstavnik predložil pred kakimi desetimi leti. O tem je bilo veliko debat v preteklosti, zakonski predlog — precej omejevalen — pa so še naprej različne vladne in politične sile jemale kot nekak model rešitve manjšinskega vprašanja pri nas.

Dosedanje predloge pa gotovo daleč presega nedavni osnutek goriškega senatorja Romolija, ki spada v skupino Forza Italia. Senator (ki je bil kakih dvajset let nazaj občinski svetovalec MSI) je izdelal dokument, ki ima 28 členov. Že v prvih sedmih členih dovolj pove, kaj namerava parlamentarec oz. skupina, ki jo predstavlja. Najprej priznava le Slovence, ki živijo v tržaški in goriški pokrajini. Za videmsko pokrajino govori le o prebivalstvu slovanskega izvora.

Najbolj nesprejemljiva pa je Romolijeva geografija slovenske manjšine, po kateri naj bi se delile manjšinske pravice. Goriški italijanski senator namreč pri naštevanju občin v goriški in tržaški pokrajini enostavno izpusti obe mestni občini, tj. Trst in Gorico, torej dve središčni, v katerih so relativno (glede na ostale manjše občine) Slovenci najbolj številčno prisotni. Nekdanji Maccanicov osnutek (ali tudi oni Krščanske demokracije) je bil v tem oziru kar »napreden«, saj je omenjal in določal manjšinsko zaščito vsaj za okoliške predele obeh mestnih občin, npr. Štandrež, Pevmo-Oslavje, Štmaver in Podgoro za Goriško ali kraške predele za tržaško občino. Za Romolija pa v teh občinah o Slovencih ni ne duha ne sluha. Kaj pa slovenske ustanove, šole, dvorane, tisk, radio — ali ima vse to sedež kje v briških vinogradih ali na kra-

a.b. ■■■■ 2

Konzul Tomaž Pavšič na okrogli mizi v Trstu

»Ne samo zapuščene, ampak tudi ukradene dobrine«

Konzula Republike Slovenije Tomaža Pavšiča so na okrogli mizi, posvečeni vprašanju vračanja nepremičnin istrskim beguncem, ki sta jo organizirala kulturna revija Lettere triestine in dnevnik Il Piccolo, nekajkrat dobesedno preglasili z žvižgi, kriki in žaljivkami, ko je govoril o preganjanju Slovencev pod fašizmom. Razgreto srečanje, o katerem smo že pisali, je potekalo na začetku tega meseca na sedežu zavarovalnice RAS v Trstu, slovensko stran pa je zastopal še Tone Poljšak, predsednik slovenske vladne komisije, ki se ukvarja z zapuščeno imovino. Nekateri poslušalci, že razkačeni zaradi Pavšičevega posega, so začeli vpiti takoj, ko je Poljšak spregovoril nekaj besed v slovenščini, tako da jih je moderator, časnikar Mauro Manzin, s težavo utišal. Na srečanju so — brez prekinitev — govorili še predsednik združenja istrskih skupnosti Ruggero Rovatti, predsednik krožka »Istria« Marino Vocci ter predsednik Nacionalnega združenja Julijske krajine in Dalmacije Lucio Toth.

V nadaljevanju objavljamo vsebino posega, ki ga je na okrogli mizi imel Tomaž Pavšič.

(Ur.)

Kdor je preživel vso dobo po vojne, komunistično usmerjene države Jugoslavije, se spominja, da so nekateri radi gledali na zgodovino, kot da se je ta začela šele leta 1941. Začuda pa tudi v demokraciji Italiji nekateri vidijo samo od leta 1945 naprej, kar je bilo prej, kot da ne obstaja.

Za Slovence, posebno pa za tiste, ki živimo od Alp do morja, so zelo pomembne še druge letnice — vse do leta 1866. Nerač govornim o preteklih morah in Slovenci tega doslej nismo delali, morda celo v lastno škodo. Italiji in zlasti deželi Furlaniji Julijski krajini (in tudi Venetu) smo hvaležni za hitro priznanje in solidarnost v nevarnih dneh naše nacionalne zgodovine.

Vsaj bežno pogledati malo dalje v preteklost pa smo zdaj prisiljeni tudi zaradi najnovejših težav, ki so že postale del evropske politike. Pa tudi sam bi bil nemoralen, če v tej dvorani ne bi spomnil na stvari, ki zaradi oddaljenosti in nelagodnosti sprejemanja odteka iz zgodovinskega spomina in se zlivajo v pozabo. Glede priznavanja krivde je potrebna pač časovna zapovrstnost. Nemčija je to napravila z Brandtom zelo zgodaj, pa tudi te dni ob 50-letnici Auschwitza. Italija tega ni znala napraviti, temveč nekaj podobnega zahteva od Slovenije. Jasno je, da današnji italijanski človek ni kriv za vse gorje, ki ga je nekdanja italijanska država prizadela Slovincem. Vem, da bo

kdo takoj omenil »fojbe«, ki so tragična posledica obračunavanja v dneh po drugi svetovni vojni. Takrat je na krut način umrlo mnogo nedolžnih žrtev, ki danes nimajo pravega groba in jih še po toliko letih objokujejo svojci. Mi smo na stališču, da je v zvezi s fojbami treba priti do prave resnice. Naj se preiščejo vse jame, ostanke umrlih pa naj se po identifikaciji, ki je z znanstvenimi metodami marsikje še mogoča, pietetno pokopljejo in naj se ugotovi pravo število. Dokazano je, da v fojbah ne ležijo le Italijani, ampak tudi nemški in drugi vojaki, nekaj pa je tudi Slovencev.

Ali naj jaz zdaj govorim o številnih koncentracijskih taboriščih (italijanskih), od Raba, prek Gonarsa do kraja Pisticci pri Arezzu? O Rabu so knjige, o Gonarsu je

pisala tržaška Slovenka. V Gonarsu so umirali otroci in ženske ter starci zaradi izstradanosti in trpljenja. Ali naj grem še bolj nazaj in slikam, kaj so pretrpeli in doživeli Slovenci kot podaniki italijanske države? O tem govorijo desetine in stotine knjig in v njih ni le propaganda, so dokazane stvari. O tem piše Tržačan dr. Lavo Čermelj, obsojen na smrt od posebnega fašističnega sodišča za zaščito države, potem pomiloščen. Prav Slovenci so tisti evropski narod, ki je prvi okusil nasilje in udar fašizma že v času predfašistične vlade. Goreči Narodni dom sredi Trsta in požig slovenskih knjig naj bi bila znamenje nosilcev dvatisočletne kulture? Mislim, da veliko Tržačanov in Istranov še danes ne ve, da je šolski minister Gentile, ki je menda prišel celo na znamke, uničil slovensko šolo z ukinitvijo slovenskega pouka in s preganjanjem učiteljstva.

Zame, ki sem doma iz doline Idrije, je Gentilejeva šolska reforma pomenila, da sem s šestimi leti vstopil v razred s samimi slovenskimi učenci, ki smo od prve ure morali poslušati samo italijansko, čeprav nismo znali, učiteljica iz Catanije je zasmehovala naš »dialekt« in prepovedano je bilo v šoli celo govoriti slovensko. Livio Caputo je v italijanskem senatu te dni govoril o etničnem čiščenju v dobi odseljavanja v Istri. Mislim, da vzrok za odhod Italijanov iz Istre ni bil v znamenju preganjanja italijanskega jezika in narodne zavesti, temveč predvsem v ideološkem, političnem in sociološkem pritisku, ki je bil za vse približno enak. A Italijani so imeli kam iti, vabila in sprejemala jih je matična domovina, za Slovence in Hrvate je bilo težje. Tudi mi imamo iz tistih časov naše ljudi, ki so razseljeni po evropskih in čezmorskih državah. To, kar smo doživljali primorski Slovenci med vojnoma, pa je bilo popolnoma od države naravnano raznarodovanje. Lani je v Trstu izšla knjiga Minke Pahor, ki bi jo morali prevesti v italijanščino, Parovelova knjiga govori o tisočih prekrščenih slovenskih in hrvaških priimkih, Ferencova knjiga pa vsebuje dokaze o terorju v Ljubljanski pokra-

■■■■ 2

RADIO TRST A

■ ČETRTEK, 16. februarja, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Irska, lepa in tragična (Dorica Makuc); 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Vladimir Bartol: Ettore Mangialupi, protagonist Tržaških humoresk; 10.00 Poročila; 10.30 Intermezzo. Wolfgang Amadeus Mozart; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Primorska poje '94; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Kulturne diagonale: Dvignjena zavesa; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Dopisnice z najbližjega vzhoda.

■ PETEK, 17. februarja, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Kulturne diagonale; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Vladimir Bartol: Ettore Mangialupi, protagonist Tržaških humoresk; 10.00 Poročila; 10.30 Intermezzo. Ludwig van Beethoven; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Primorska poje '94; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Otroški kotiček: S pravljico po svetu (Meri Ožbič); 14.30 Krajevne stvarnosti: Od Milj do Devina; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Kulturni dogodki.

■ SOBOTA, 18. februarja, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 10.00 Poročila; 10.10 Koncertna matineja; 11.40 Iz Dopisnic z najbližjega vzhoda; 12.00 Krajevne stvarnosti: Na rozajanski glas (oddaja iz Režije); 12.45 Primorska poje '94; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Krajevne stvarnosti: Nediški zvon; 15.00 Tu 362875. Z vami kramlja Sergej Verč; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Naši diplomanti; 18.00 Lida Turk: 22. leto ob zori: »Na stari policiji«.

■ NEDELJA, 19. februarja, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.30 Kmetijski tednik; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 9.45 Pregled slovenskega tiska v Italiji; 10.00 Mladinski oder. Ferenc Mólnar: »Dečki Pavlove ulice«; 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Srednjeevropski radijski obzornik; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Lida Turk: 22. leto ob zori; 15.00 Krajevne stvarnosti; 17.30 Krajevne stvarnosti: Iz naših prireditev.

■ PONEDELJEK, 20. februarja, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Nocoj smo poslušali burjo; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Vladimir Bartol: Ettore Mangialupi, protagonist Tržaških humoresk; 10.00 Poročila; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Primorska poje '94; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Kmetijski tednik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Na otroškem valu, vodi Martina Repinc; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Znanstvene raziskave: Režija '94; 18.40 Za smeh in dobro voljo.

■ TOREK, 21. februarja, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Cigani, večni popotniki (Katja Kjuder); 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Vladimir Bartol: Ettore Mangialupi, protagonist Tržaških humoresk; 10.00 Poročila; 10.30 Intermezzo. Ludwig van Beethoven; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Primorska poje '94; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 16.00 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Milojka Žižmond: Koža in raze.

■ SREDA, 22. februarja, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Srednjeevropski radijski obzornik; 9.10 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Vladimir Bartol: Ettore Mangialupi, protagonist Tržaških humoresk; 10.00 Poročila; 10.30 Intermezzo. Wolfgang Amadeus Mozart; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Primorska poje '94; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Krajevne stvarnosti: Na goriškem valu; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Literarne podobe: Literarne kritičke skice in osnutki.

Zastopnika Ssk Breclj in Lokar v Ženevi pri OZN

»Naše probleme bomo lažje reševali z nastopanjem na mednarodni ravni«

Slovenska skupnost je že pred časom prišla do ugotovitve, da bo mogoče naše probleme, ki so na mrtvi točki že desetletja, lažje reševati tudi s pomočjo nastopanja in obveščanja na mednarodni ravni,« je dejal deželni tajnik Martin Breclj ob vrnitvi iz Ženeve, kjer se je 13. t.m. udeležil 51. zasedanja Komisije Združenih narodov, na katerem je opozoril na težavno stanje slovenske manjšine v Italiji. »Za internacionalizacijo našega vprašanja,« je še dejal Breclj »smo naredili marsikaj. Obvestili smo diplomatska predstavništva v Italiji, Sloveniji in pri Sv. Stolici. Sem je sodil tudi obisk pri Svetu Evrope in evropskem parlamentu v Strasburgu in končno sodi sem tudi obveščanje mednarodnih manjšinskih organizacij. V nekaterih od teh smo včlanjeni tudi mi.«

Stranka Slovenske skupnosti je za obisk na sedežu OZN pripravila tudi izčrpen dokument, ki zelo nazorno prikazuje stanje in težave Slovencev v Italiji. Dokument sta zastopnika Ssk izročila Centru za človekove pravice ter ga dala na razpolago tudi vsem delegatom Komisije za človekove pravice OZN. Še posebno pomembna je priložena statistična razpredelnica, ki primerja stopnjo zaščitenosti treh manjšin: slovenske v Italiji, italijanske v Sloveniji ter nemške v Italiji. Zelo jas-

no je razvidno, kako v neprimerno slabšem položaju smo Slovenci, saj med tremi manjšinami uživamo najmanj pravic. Dejansko jih je mogoče v tej razpredelnici skorajda šteti na prstih ene roke. Tudi veliko višja raven zaščite, ki jo uživajo Nemci na Južnem Tirolskem, pa ne dosega ravni, kakršna je predvidena v zakonodaji slovenske države.

Vprašanje manjšin je bilo na 51. zasedanju Komisije Združenih narodov za človekove pravice na dnevnem redu že 9. in 10. februarja, bolj obširno pa so o tem razpravljali 13. t.m. Breclj in Lokarja sta sprejela dva pomembna predstavnika, ravnatelj Minority Rights Group (Skupina za manjšinske pravice) iz Londona Alan Philips ter generalni tajnik Unrepresented Nations and Peoples Organisation (Organizacije nezastopanih narodov in ljudstev) iz Haaga Michale van Walt van Praag. Zastopnika Slovenske skupnosti sta se v Ženevi ponovno prepričala, da mednarodna javnost sploh ni informirana o položaju in težavah slovenske manjšine v Italiji, če že sploh ve za njen obstoj. »Zato mislim,« je ob koncu dejal Breclj, »da smo opravili koristno delo in upam, da bo tudi ta korak prispeval h končnemu reševanju naše problematike.«

NOVICE

Nova tragična smrt v časnikarskih vrstah italijanske javne radiotelevizije: v glavnem mestu Somalije Mogadišu je bil v četrtek, 9. t.m., ubit 53-letni snemalec Marcello Palmisano. Smrti pa je v zares čudežnih okoliščinah ušla časnikarka Carmen Lasorella, ki je s snemalko numeravala pripraviti poročilo o položaju v Mogadišu in okolici, od koder se umikajo modre čelade. Umik krijejo tudi italijanski mornariški strelci. Lasorella poznajo milijoni televizijskih gledalcev, saj pogosto vodi večerni osrednji televizijski dnevnik drugega omrežja. Zdi se, da sta časnikarja postala žrtev boja med pripadniki dveh podjetij za prvenstvo v trgovini z bananami.

Palmisano je šesti časnikar javne italijanske radiotelevizije, ki je bil ubit v slabem letu. Med temi žrtvami sta dva Slovenca iz Trsta: Saša Ota in Miran Hrovatin. Prvi je padel v Mostarju, drugi pa v Somaliji.

* * *

Po zasedanju vsedravnega sveta Ljudske stranke je njen glavni tajnik Rocco Buttiglione poletel v Združene države Amerike. Tu je med drugim izjavil, kako si prizadeva, da Washington »ne bi odpovedal zaupanja Italiji«. Preprečiti tudi skuša, da bi Italija prenehala biti za ZDA »nepogrešljivo partner, na katerega se ne moreš zanesti.«

»Ne samo zapuščene, ampak tudi ukradene dobrine«

◀▶▶▶ jini v času italijanske okupacije. Ne vem, v čem naj bi bila današnja Slovenija dolžnik Italiji? Kolikor vprašanje »zapuščene imovine« še ni rešeno, ga je treba rešiti, da ne bo še naprej razdvajalo dveh oziroma treh narodov, ki živijo v soseščini.

Jugoslavija je to vprašanje uredila v dogovoru z Italijo in ti sporazumi veljajo, kolikor pa je ostalo še nerazčiščenega in neporavnane, je Slovenija pripravljena za nadaljnje pogovore, a ne pod pritiskom. Vsekakor se zavedamo stisk premnogih Istranov in razumemo njihovo stališče, ki pa mora biti konfrontirano z že sprejetimi pogodbami. Slovenija doslej ni postavljala zahtev po odškodnini za gorje, ki ga je predvojna Italija povzročila Slovincem. Omenil sem Narodni dom, toda Italija je na zelo zvit način Slovincem odvzela tudi Trgovski dom v Gorici, imenitno stavbo našega arhitekta Fabianija. Slovenci v Trstu in na Primorskem so bili pod Avstro-Ogrsko dobro organizirani tudi na gospodarskem in finančnem področju. Za požgane domove in drugo nasilje v času tkim. Ljubljanske pokrajine je Jugoslavija morda prejela nekaj reparacij, prav nič pa niso dobili Slovenci, ki živijo v mejah Italije za trpljenje in odvzem dobrin pod fašizmom.

Med slovenskimi denarnimi zavodi sredi Trsta je bila tudi Tržaška posojilnica in hranilnica, ki je bila leta 1940 ukinjena z odlokom samega Mussolinija. To niso bile zapuščene dobrine, ampak ukradene. Italija ni za to nikoli izplačala niti lire odškodnine, danes pa hoče uničiti še Kmečko banko v Gorici, kar bi spodrezalo gospodarske korenine goriškim Slovincem. Naj končam ta žalostni rožni venec, čeprav je vse navedeno le majhen delček vsega prestanega, a moral sem to povedati, in upam, da nisem nikogar prizadel.

Srčno želim, da bi s skupnimi napori razvozlati vozle »zapuščene dobrin« in bi Trst postal mesto, za kar sta ga narava in zgodovina določili: kraj srečevanja in medsebojnega sodelovanja ter da bi Trst podprl in razvijal vse možnosti, ki tem krajem lahko prinesejo več miru, sožitja in blagostanja. Sedaj so na potezi politiki, mislim pa, da se ta pozitivna stremjenja že kažejo v gospodarskih in trgovskih krogih, še posebej pa je razveseljivo, da so prav v teh dneh tržaški umetniki obeh stalnih gledališč s skupno predstavitvijo Handkeja dali plemenit zglod.

Predlog za...

◀▶▶▶ ških gmajnah?! Tako goriški parlamentarec pada v nasprotje s samim seboj, ko piše o slovenskem šolstvu ali ko se zanima za Stalno slovensko gledališče (ima sedež morda v kamnolomih), Glasbeno matico (ne pozna drugih tovrstnih ustanov) ali ko predlaga vrnitev Narodnega doma pri Sv. Ivanu (v Gorici pa pozablja na Trgovski dom...). Je morda prej omenjeni tržaški dom že v nabrežinski občini?

O tem svojevrstnem zakonskem osnutku bi lahko še in še pisali. Jasno, da ima tudi nekaj pozitivnih elementov, med temi dvojezičnost v slovenskih občinah, določene ekonomske posege, poseben urad za slovenske šole na Šolskih skrbništvih v Trstu in Gorici, možnost tudi poučevanja slovenskega knjižnega jezika na šolah v Benečiji.

Ni pa sploh nikake omembe o radiotelevizijski službi. Prav tako sploh ne upošteva Kanalske doline in njenih vprašanj.

Vse to kliče slovensko predstavništvo, da pride že skoraj do vložitve skupnega zakonskega osnutka, ki naj bo tako res tudi glas Slovencev v naši deželi.

Režiser in pisatelj Sergej Verč, prejemnik nagrade iz Prešernovega sklada

»Ljubljana ne gleda več na zamejstvo kot na nekakšen folklorni rezervat«

Sergej Verč je drugi zamejski ustvarjalec, ki je bil na predvečer Prešernovega praznika nagrajen v Cankarjevem domu v Ljubljani. Prejel je nagrado iz Prešernovega sklada za režijo Božanske komedije. O svojem delu, režiji Dantejevih sprehodov po peklju, vicah in nebesih, o kulturi nasploh ter lastnih načrtih je Verč spregovoril v naslednjem intervjuju. Malo za šalo in malo zares.

Na kaj Ste najprej pomislili, ko so Vam sporočili, da ste prejeli eno najpomembnejših slovenskih kulturnih priznanj?

Da za tako svečanost nimam primarne obleke... Spodobila bi se črna ali vsaj dovolj temna. Res sem si jih v naslednjih dneh nekaj ogledal... Ko pa sem pomislil, da bi me v taki temni, nepriljudni obleki mogli tudi pokopati, sem zavrnil misel nanjo in se odločil za neko ponošeno, a bolj sončno...

Nagrado iz Prešernovega sklada Ste dobili za režijo Dantejeve »Božanske komedije«. Kakšne občutke Ste imeli, ko je to delo dobivalo obliko radijske igre? Kako je potekalo snemanje?

Kot pri slehernem umetniškem delu se je tudi »Božanska komedija« rojevala iz nekega embria, osnovne hipoteze, na katero cepiš svoj in avtor-poteze, referenčni prostor: kaj s tem delom danes in tukaj, kakšna je moja življenjska izkušnja, kaj bi slišal in kako bi se odzval na slišano, če bi se tudi sam odpravil na tako potovanje po onostranstvu... Vendar si moram priznati, da sta si v strogo operativnem smislu tako radijska kot filmska režija dokaj sorodni: obema se svet redči, kristalizira in če je splet okoliščin srečen (v mojem primeru pa je to nedvomno bil) celo sublimira šele v sklepnih fazi dela, se pravi v montažnici. Tam se udejanijo hipoteze, pokažejo posrečene, a tudi povsem neuporabne intuicije, ki si jih imel med snemanjem in svet v koščkih (na desetine in desetine magnetofonskih ali celuloidnih kolutov) postaja sestavljen

svet, ki se nekje začne in nekje tudi konča. Kar pa zadeva samo delo s kolegi (igralci, snemalci in ostalimi sodelavci) moram reči, da je bilo to naravnost zgledno, tankočutno in nad vse odgovorno.

Tudi po slovesni podelitvi v Cankarjevem domu je bilo slišati in brati nekaj negativnih stališč in polemik. Kultura bi morala nas Slovence vendarle družiti...

Zelo se strinjam s to trditvijo, vendar če je po definiciji kultura skuppek dosežkov človeške družbe in ne samo elitistična domena nekaterih posevečenih, ne vem, zakaj bi se moral samo en del Slovencev žrtvovati za kulturo, drugi del Slovencev pa živeti od nje, še slabše, na njen račun... Pred dnevi je nekdo na neki proslavi izjavil, da bi se morali povrniti v dobre stare čase, ko smo še delali zastonj, za dobrobit naroda, brez vulgarnega plačila, ki je baje nekaterim tako pod častjo... Tudi s to zahtevo se strinjam, vendar pod pogojem, da se vsi, ki kaj damo na svoje slovenstvo, zmenimo! Jaz tebi zastonj knjigo ali režijo gledališke predstave, ti meni zastonj novo pohištvo ali vodno inštalaterska dela.

Se Vam zdi, da so bili doslej zamejski ustvarjalci deležni premalo pozornosti oz. da so jih kulturni krogi v matici zapostavljali?

Za svoje delo lahko rečem, da sem vedno in v vseh kulturnih forumih v t.i. matici dosledno zahteval, naj me obravnavajo povsem enakopravno z ostalimi Slovenci in to še v časih, ko je Ljubljana gledala na zamejstvo kot na svoj folklorni in folkloristični rezervat, ti sam si se pa v domovini počutil tujca in bastarda. Danes, ko razlike postajajo pravilo in niso več izjema, je to nekoliko drugače...

Naslednje vprašanje zadeva Vaše delo. Kaj trenutno pripravljate? Imate v načrtu kak poseben projekt?

Pišem, režiram, berem, razmišljam, gradim, popravljam, ljubim, hrepenim, se medijsko razživiljam, opazujem, si zapisujem, poslušam, slišim, gledam, vidim, poleg tega pa še hodim vsak dan v službo... Je vse to preveč ali premalo za čas, ki so nam ga dodelili bogovi?

Med slovenskimi avtorji sodite med redke, ki si je upal napisati kriminalko. Bo tej prvi knjigi, ki je naletela na precejšen uspeh, sledila še kakšna iz te zvrsti?

Zdaj si pa zadela žeblico na glavo, ki najbolj bridko pritrkava v mojem srcu... Pisanje romana ali vsaj drame zahteva poleg sposobnosti tri bistvene pogoje: samodisciplino, popolno zbranost in potrpežljivost. Kdo naj mi da vse to? Jaz sam. A kdo sem jaz? Prevelik radovednež, ki se mu večurno sedenje ob pisalnem stroju zdi nemalokrat zamudno... Saj bi rad ulo-

vil zvezdo, ko ne bi bilo tiste prekleto razdalje med mano in zvezdo... In tako se večkrat zadovoljim z zvezdnatimi sencami, s sencami svojega življenja... No, kakorkoli že, nadaljujem in literarno raziskujem to veliko področje kriminalke in če bo šlo vse tako, kot pričakujem, da bo, bom letos vendarle dokončal svoj drugi kriminalni roman, ki se bo najbrž imenoval »Dunajski krožek«.

V SSG bodo v prihodnjih mesecih uprizorili Vaše povsem novo in izvirno gledališko igro »Samomor kitov«. Bi lahko povedali kaj o tem?

Igra je kriminalka, čeprav ne samo to. Dogaja se nekje na obali južne Norveške, ob Skagerraku, danes, čeprav ne samo tam... To je zgodba neke družine o neki družini na robu smisla svojega življenja. Napeta zgodba z nepredvidljivim koncem in s prav tako sklepno metaforo... Bo za začetek dovolj?

»Dan pravic slovenske kulture« v Trstu

Namesto običajne Prešernove proslave je bil prejšnjo nedeljo v Kulturnem domu v Trstu »Dan pravic slovenske kulture«. Skupno so ga priredile tri zamejske krovne organizacije — Zveza slovenske katoliške prosvete, Slovenska prosveta in Zveza slovenskih kulturnih društev — k pobudi pa so pristopile štiri manjšinske ustanove, ki so zaradi pomanjkanja finančnih sredstev v zadnjih letih bile prisiljene znatno omejiti svoje delovanje, za prihodnje pa je državna podpora sploh negotova. Takšno stanje postavlja pod vprašaj bodočnost kulturnih ustanov, ki so za obstoj in kulturno rast slovenske narodnostne skupnosti v Italiji bistvenega pomena. K proslavi so pristopile Glasbena matica, Slovenski raziskovalni inštitut, Narodna in študijska knjižnica ter dvojezični šolski center v Špetru, slovenskih ustanov, ki so zaradi pomanjkanja sredstev v hudi krizi, pa je veliko več.

Pretežni del nedeljskega večera v Kulturnem domu je slonel na glasbi. Na sporedu je bila zborovska in instrumentalna glasba, mladi igralci Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta pa so recitali nekaj poezij. Aleksij Pregarc, režiser proslave, ki je tudi izbral literarna besedila, je prebral odlomek iz romana »Kačja roža« letošnjega Prešernovega nagrajenca Alojza Rebule.

Proslava v Kulturnem domu je bila protestnega značaja, zato tokrat ni bilo slavnostnega govornika. Pred mikrofonom sta nekaj priložnostnih misli izrekla predsednik ZSKD Ace Mermolja in

predsednik SP Marij Maver, ki sta obrazložila pomen in namen letošnje slovesnosti ob Prešernovem dnevu. Mermolja je med drugim poudaril, da je odvzem sredstev za kulturne dejavnosti slovenske narodnostne skupnosti netolerantno in represivno dejanje italijanske vlade. S to proslavo pa je zamejstvo želelo na hude probleme opozoriti tudi matico ter ji sporočiti, da je investicija za manjšino investicija za bodočnost celotnega slovenskega naroda. Poudaril je še, da morajo pripadniki naše narodnostne skupnosti v tem trenutku najti skupen jezik.

Marij Maver je k temu dodal, da člani slovenske manjšine v Italiji zahtevajo človeka vredno življenje in pravice, ki so si jih priborili v boju proti fašizmu, kateremu so se uprli prvi v Evropi. Italijanska država mora skrbeti za ohranitev in razvoj slovenske manjšine, je še dejal Maver, vendar pa ima tudi vsak posamezni član naše skupnosti svoje dolžnosti. Naša prizadevanja bodo obrodila sadove le, če nam bo slovenstvo pomenilo neko višjo vrednoto, za katero se je vredno žrtvovati.

V ponedeljek, 20. februarja, bo v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu govoril dr. Božidar Jezernik, s filozofske fakultete v Ljubljani, ki bo predstavil svojo knjigo posvečeno povojnemu taborišču na Golem otoku. Izšla je pred kratkim pri založbi Borec. Začetek ob 20.30.

Povsem neobičajna Prešernova proslava v Gorici

Prireditev je bila sad ustvarjalnosti mladih igralcev

Nedvomno je bila osrednja Prešernova proslava v Gorici, ki sta jo priredili ZSKP in ZSKD, nekaj povsem neobičajnega za goriško publiko. V dvorano Kulturnega doma je prireditev privabila zelo številno občinstvo, katerega dobršen del je bila mlada publika. Ta je na odru lahko spremljala izvajanje svojih sovrstnikov, saj so letošnjo Prešernovo proslavo izoblikovali zgolj mladi izvajalci.

Prireditev se je pričela z govorom prof. Aleša Doktoriča, ki je v svojem posegu poudaril potrebo naše manjšine, da se integrira in vključi v nek širši kontekst. To pa ne pomeni odrekanje svoji lastni identiteti, pač pa bogatitev, ki lahko izhaja iz oplajanja različnih kultur. Slovenstvo, je dejal, mora biti kvaliteta, samo tako bomo lahko nanj ponosni. Iz tega izha-

ja tudi skrb za naš jezik. Nujno je, da ga uveljavljamo tudi v vsakdanjem življenju.

Mladi igralci Gledališke šole Gorica in dramske skupine Oder 90 pa so z drzno potezo popolnoma pretrgali s tradicijo prejšnjih Prešernovih proslav. Pod vodstvom režiserja Branka Završana so na odru prikazali, tako po vsebini kot po obliki, povsem neobičajno prireditev. Z glasbo, mimiko in recitacijami so skušali podati svoj pogled na kulturo. Ta naj ne bo zgolj neka akademska kultura, razumljiva in dostopna samo ozkemu krogu izbrancev, pač pa kultura, ki naj odraža veselje, srečo, ljubezen do življenja in ustvarjanja. Obenem naj bo tudi izraz neke univerzalne umetnosti, ki naj presega meje naše vsakdanjosti.

i.f.ž

Kultura ali parodija? (ali: Prešeren na Broadwayu...)

Slovenski kulturni praznik vsako leto poteka ob spominu na Franceta Prešerna, slovenskega Orfeja, ki je našo kulturo in posebej poezijo dvignil na evropsko raven. Zato se ob 8. februarju udeležujemo raznih proslav, ki združujejo preteklost in sedanjost naše kulture in obenem tudi odražajo vsakokratni narodno-politični trenutek naše narodne skupnosti v zamejstvu. Poslušalci in gledalci radi sledijo sporedom, ki so na zahtevni ravni, in uživajo ob umetniškem programu, ki je primeren za take proslave.

Na letošnjem osrednjem prazniku slovenske kulture v Gorici tega — vsaj v večjem delu sporeda — žal ni bilo. Proslava je bila sicer lahko polna mladostne svežine, kot smo potem brali v slovenskem dnevniku, pri tem pa je vseeno ohranila določen nivo in posebej osnovno mero okusa. Razen priložnostnega govora in dveh Prešernovih pesmi je vse drugo prej izzvoenelo v kabaretno lahkotnem okviru. Dolgočasno in brezsmiselno trganje papirnih... kulis na odru, pihanje balončkov, bučnost in šum poleg dolgotrajnih molkov, pa še zaključno presenečenje: spuščanje pisanih balončkov in njihova delitev nekaterim srečnim gledalcem. Kaj bi še hoteli več? V Gorici je veliko balončkov na letnem sejmu sv. Andreja, sicer pa saj smo že v pustnem času!

Gledalka je ob izhodu iz Kulturnega doma dejala: »Mislila sem, da sem, da pridem na Prešernovo proslavo, pa...« Zelo lapidaren komentar, ob katerem bi se obe prirediteljici, osrednji prosvetni zvezi, lahko zamislili...!

Udeležene

Oktet Deseti brat v Doberdobu

V nedeljo, 28. januarja, smo imeli v gosteh v Doberdobu ljubljanski oktet »Deseti brat.« Lani ob istem času so nas obiskali mladinski pevci iz Tolmina in Kobarida skupaj z orkestrom.

Oktet »Deseti brat« deluje deset let in ga vodi Tamara Zagar. Njihov repertoar sestavljajo narodne, sakralne, kot tudi pesmi drugih slogovnih zvrsti. V cerkvi so nastopili s Sedmo Troštovo mašo za moški zbor. Dopolnili so jo z Vavkenovo Slavo in Korsakovim Očenašem. Za uvod so zapeli John Becehting — Hitite kristjani in ob koncu maše Sveto noč.

Po maši so imeli krajši koncert. V prvem delu so se zvrstile pesmi v priredbi Janeza Močnika: Sveti Jožef in Marija, Kaj se vam zdi, Nocoj je ena lepa noč, Pastirska in Božji nam je rojen Sin. V drugem delu so sledile narodne: Josip Ipavec: Imel sem ljubi dve, Gustav Ipavec: Slovenec sem, Anton Foerster: Večerni Ave in za konec še Zorka Prelovca Oj, Doberdob!

Pevci bodo predstavili tudi prvo lasersko ploščo z naslovom PELIN ROŽA. Ime so ji dali po gorskem pelinu — Artemisia mutelina in so jo posneli v cerkvi sv. Štefana na Sori pri Medvodah. Obsega 16 narodnih in je izredno dovršena. Prvi izvod so poklonili doberdobskem župniku, ki je njihov stari znanec. Izdali pa so tudi že dve kaseti, in sicer 1989. leta Slovensko dekle in 1992. leta Hola, hola, fantje vstajajte.

A.

Slovesnost v DSI

Posnetek z dobro obiskane Prešernove proslave v DSI

V Peterlinovi dvorani v Trstu je bila v začetku tedna tradicionalna Prešernova proslava, ki jo je priredilo Društvo slovenskih izobražencev (DSI) in na kateri so podelili tudi nagrade literarnega in fotografskega natečaja revije »Mladika« ter priznanja »Mladi oder 1994«.

Slavnostna govornica je bila pesnica Bruna Pertot, ki je v ospredje postavila predvsem pomen, ki ga ima slovenska beseda, ki je podlaga vsemu našemu stvariteljskemu izrazu. Smo otroci besede, le-ta je posoda, ki nosi vse, kar smo bili, smo in bomo in ki nas bo spremljala vse dni do konca. Praznik slovenske kulture je zato tudi praznik slovenske besede, slovenskega jezika, za katerega moramo skrbeti in ga negovati, in to vsi. Kljub temu, da je slovenski narod močno raznolik, nas veže dediščina besede, brez katere ni nič. Dalje je govornica opozorila na to, kako grozi nevarnost, da bomo Slovenci izginili, ker je v nas premalo bioenergije, ki bi naše domove napolnila z otroki, katerih je premalo ali pa jih sploh ni. Če ne bomo izginili, pa čuvajmo besedo in bdimo nad njo, v imenu katere smo se nocoj tudi zbrali.

Urednik »Mladika« Marij Maver je nato razglasil nagrajena literarna in fotografska dela. Skupno, je dejal, je v uredništvo revije prišlo 106 prispevkov, od katerih so bili 4 iz italijanskega zamejstva, 1 pa iz avstrijske Koroške. Za prozo je 1. nagrado prejela črtica Postaja pesek Katarine Mahnič, 2. nagrado Numerus clausus Andreja Arka, 3. nagrado pa Božične razglednice s Floride Irme Ožbalt. Za poezijo je 1. nagrado prejel ciklus pesmi Bezgov cvet Željka Perovića, 2. nagrado je prejel ciklus pesmi Sonce odhaja Mihaele Jarc-Zajc, 3. nagrado pa ciklus brez naslova, ki ga je napisal Branko Miklavc. Odlomke iz nagrajenih del so prebrali Sara Baldé, Marijan Kravos in Matejka Peterlin-Maver.

Fotografskega natečaja, je v nadaljevanju dejal Maver, se je udeležilo

35 ljudi s 100 posnetki, 1. nagrado je prejela črno-bela slika z naslovom Opuščene soline, njen avtor pa je Janez Korošič. 2. nagrado je prejela slika Učna ura Ivana Strmoleta, komisija pa se je še odločila za odkup slik Istrski motiv (avtorica Magda Šturman) in Nebotičnik (avtor Tomaž Susič).

Sledilo je podeljevanje priznanj »Mladi oder«, ki ga že 20. leto prireja Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. S tem želita vrednotiti ljubiteljsko gledališko dejavnost v zamejstvu. Priznanja, ki jih je predstavil Livij Valenčič, so bila porazdeljena v 3 skupine: v 1. skupini, v katero spadajo prave amaterske gledališke skupine, so priznanja prejeli Oder '90 iz Gorice, dramski odsek Prosvetnega društva »Štandrež«, amaterski oder »Jaka Štoka« s Proseka in Kontovela in dramska skupina Kulturnega društva »Igo Gruden« iz Nabrežine. V 2. skupini, ki zaobjema mladinske dramske skupine slovenskih društev, so priznanja prejeli mladinski odseki Prosvetnega društva »Hrast« iz Doberdoba, PD »Štandrež«, PD »Francišek Borgia Sedej« iz Števerjana, gledališki odsek Kulturnega društva »Sabotin« iz Štmavra, skupini PD »Hrast« in Oder '90, skupina »Tamara Petarosa« z Opčin, gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba (SKK) iz Trsta ter člani društva »Cerovlje-Mavhinja«. V 3. skupini, ki zaobjema gledališke skupine slovenskih šol na Tržaškem in Goriškem, sta priznanja prejeli osnovna šola »Alojz Gradnik« iz Števerjana in nižja srednja šola »Alojz Gradnik« iz Števerjana in nižja srednja šola »Fran Erjavec« iz Rojana.

Omeniti je treba, da je bil na proslavi prisoten tudi letošnji Prešernov nagrajenec Alojz Rebula, katerega je uvodoma pozdravil predsednik DSI Sergij Pahor, večera pa se je udeležil tudi konzul Republike Slovenije v Trstu Tomaž Pavšič.

iž

V Ljubljani predstavili zbirko Goriške Mohorjeve družbe

V prostorih Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani je bila v četrtek, 9. t.m., lepo obiskana tiskovna konferenca za predstavitev letošnje zbirke Goriške Mohorjeve družbe.

V imenu gostiteljev je prisotne pozdravil podpredsednik Akademije, pesnik Ciril Zlobec. Nato je v imenu Goriške Mohorjeve družbe kratko nagovoril prisotne predsednik msgr. Oskar Šimčič in sintetično prikazal poslanstvo te družbe. Prisotne avtorje in posamezna dela je predstavil tajnik Marko Tavčar, o posameznih izdajah letošnje zbirke pa so spregovorili uredniki.

Dr. Jože Markuža je predstavil Koledar za leto 1995, poudaril je pomen tega zbornika za poznanje življenja Slovencev v zamejstvu in strnjeno predstavil njegovo vsebino.

Pisateljica Zora Tavčar je spregovorila o zbirki novel »Vinograd Rimske cesarice in zgodnje novele« Aloyza Rebule. Knjigo je sama uredila in prvotni izdaji dodala štiri zgodnje prozne tekste letošnje Goriške Mohorjeve nagradenice. Povedala je, da je zbirka posebno zanimiva za študente, saj predstavlja prvega Rebulo, ki se na svojevrsten način loteva številnih človeških stisk našega zamejskega človeka v prvih letih po drugi svetovni vojni.

Dušan Jelinčič je govoril o očetovih spominih »Pod svinčenim nebom«, ki jih je uredil skupaj s sestro Rado. Prof. Martin Jevnikar pa je kot urednik Primorskega slovenskega biografskega leksikona, ki se je z letošnjim 20. snopičem tudi zaključil, spregovoril o tem podvigu Goriške Mohorjeve družbe in poudaril, da je stvar stekla in se končala predvsem zaradi velike mere idealizma, ki je vodila vse, ki so pri tej pobudi sodelovali.

Na koncu pa je bil govor tudi o drugih izdajah Goriške Mohorjeve družbe, ki so izšle izven redke zbirke. Tavčar je tako sintetično predstavil še pesnitev Ljubke Šorli »Križev pot« z ilustracijami Franka Žerjale, knjigo Rafka Dolharja »Od Trente do Zajzere« in knjigo Viktorja Godniča »Podobe v službi resnice«. Napovedal je, da bo v kratkem izšel slovensko-italijanski frazeološki slovar prof. Diomire Fabjan Bajc »Dve muhi na en mah — Due piccioni una fava« in zbornik referatov s simpozijev o Francu Jezi.

Istega dne je bila v Ljubljani tudi predstavitev Dolharjevega dela »Od Trente do Zajzere«, ki govori o tržaškem planinskem pisatelju in alpinistu Juliusu Kugyju ob 50-letnici smrti. Dr. Dolhar je

osvetlil še zlasti Kugyjev odnos do slovenskih gora in ljudi, še posebej do vodnikov, ki so ga spremljali po gorah.

Knjigo so predstavili v Slovenskem zdravniškem društvu v Ljubljani. O avtorju in delu je govoril dr. Anton Prijatelj, napovedovalec Livio Valenčič je prebral nekaj odlomkov iz te knjige, sam Dolhar pa je pojasnil ozadja, ki so botrovala nastanku tega dela. Ob Dolharjevem so tega dne v istih prostorih predstavili še dva pesniška prvenca, in sicer delo »Za rojstni dan« zdravnice Terezije Potokar in pesniško zbirko »Ptica in neon« dr. Primoža Jovana.

V marcu pred dvajsetimi leti je izbruhnila afera Kocbek, ki sta jo v Trstu sprožila Boris Pahor in Alojz Rebula z znanim intervjujem Edvardu Kocbeku o povojnih pokolih v Sloveniji. Režim je naglo reagiral, prepovedal Pahorju vstop v Jugoslavijo in dal zaslišati več ljudi, ki so podprli publikacijo intervjuja s Kocbekom. O vsem tem bosta spregovorila Boris Pahor in Alojz Rebula na večeru, ki ga bosta priredila Knjižnica Dušana Černeteta in Društvo slovenskih izobražencev v Trstu v četrtek, 22. februarja, v Peterlinovi dvorani z začetkom ob 20.30.

Pred dnevi so v Italiji odvedli v zapor še enega politika. Ta je 56-letni Calogero Mannino, ki je bil še do pred nekaj leti vodilni predstavnik krščanskodemokratske stranke na Siciliji. Na zadnjih političnih volitvah v lanskem marcu je nastopil s svojo listo, a ni bil izvoljen. Osumljen je, da je sodeloval z mafijo. Ovadili so ga nekateri »skesani« mafijci.

Družinska psihološka knjižnica

Kako živeti s stresom

(dr. Peter Tyrer)

Čprav se o stresu piše v najrazličnejših časopisih in revijah že vrsto let, še vedno obstajajo številna napačna pojmovanja o tem, kaj je pravzaprav stres in kakšne ljudi muči.

Celo glede besede »stres« je še vedno precej nejasnosti, saj nekateri z njo pojmujejo dejavnost, pritisk in napetost, ki povzročajo duševno tesnobo in telesne tegobe, medtem ko jo drugi uporabljajo kot splošen izraz za opis fiziološkega odziva na psihični pritisk.

Najboljša definicija stresa je, da gre za duševno in telesno reakcijo na spremembo. Gre predvsem za to, ali se spremembi, ko nastane, lahko prilagodimo. Stres komajda občutimo, kadar se nečemu lahko prilagodimo:

Otroški poletni koloniji v Dragi in Comegliansu

Otroci iz kolonije v Comegliansu pri gorski koči Monte Siera nad krajem Cima Sappada

Morda se bo komu zdelo prezdaj, da bi že sedaj pomislil na poletno kolonijo, a posamezne občine morajo zgodaj vedeti, koliko otrok se je prijavilo za posamezne kolonije, ki jih je zelo veliko. Tržaška občina je določila rok za vpisovanje do 4. marca, kasnejših vpisov pa ne bo jemala več v poštev. Starši otrok od 5. do 16. leta starosti lahko dvignejo vpisne pole v ravnateljstvih, izpolnjene pa izročijo šolski zdravniški asistentki pred 4. marcem. Tudi v ostalih občinah na Tržaškem in Goriškem se je treba čimprej prijaviti pri občinskih zdravniških asistentkah. To velja tudi za obe koloniji za slovenske otroke, in sicer za obmorsko kolonijo v Dragi, ki jo organizira SLOKAD (tel. 040/226117) in za gorsko kolonijo v Comegliansu, ki jo organizira Slovenska Vincencijska konferenca (tel. 040/43194 ali 366970 ter 0481/530924).

Mnogo otrok ti dve koloniji že pozna, za ostale pa naj napišemo nekaj pojasnil. Vanju se lahko vpišejo otroci od vrta do srednje šole, torej stari od 5. do 16. leta. Po vpisu je mogoče vsak trenutek odpovedati udeležbo, naknadno, torej po 4. marcu, pa se ni več mogoče vpisati.

Obe koloniji nudita otrokom pod skrbnim vodstvom sprostitev, razvedrilo, igranje, sprehode, izlete — sploh čim več gibanja na prostem, da si tako krepijo zdravje. Otroci v veseli družbi svojih sovrstnikov navezujejo prijateljske stike in se navajajo na življenje v družbi. Poleg tega nudi kolonija v zeleni Dragi, ki je oddaljena od Trsta le kakih 12 km, od Bazovice pa 3 km, trikrat tedensko kopanje v Sosljanu, ogled zanimivih krajev na Tržaškem ter kak daljši izlet.

Kolonija v Comegliansu v Karnijskih Alpah ob poti v Sappado leži sredi gora in smrekovih gozdov. Zrak je čist, kraj pa nudi številne možnosti za igre in športne dejavnosti na travnikih in igriščih ter za sprehode in izlete tudi v precej oddaljene in zelo lepe gorske kraje. V slučaju slabega vremena se otroci zabavajo v prostorni telovadnici ali pa gledajo filme.

Bralce vljudno prosimo, da o vsem tem obvestijo znanke, ki imajo otroke v vrtcih, osnovnih ali srednjih šolah.

SLOKAD in
SLOVENSKA VINCENCIJSKA
KONFERENCA

okolščinah ne čutite. Celotiste mišice, s katerimi niste gibali, so bile napete in aktivne.

To najlaže opazimo na obrazu, ki ga napetost mišic ob skrajnem naporu spremeni v čudno spako. Če je dan vroč, se kmalu potem, ko začnete z vajo, spotite. Najprej se vam potijo le dlani, podplati, pazduhe in obraz, ko pa vam postane še bolj vroče, vam kapljice znojne prekrivajo vse telo. Hkrati pa imate vse bolj suha usta; čim dlje traja napor, tem bolj ste žejni, dokler nazadnje vaš jezik ni kakor papir v vroči pečici.

Vse te občutke sproži telo, ko skuša spolniti vaše posebne zahteve in si hkrati prizadeva vzpostaviti ravnovesje, da bi bile spremembe v notranjosti čim manjše.

Jelena Stefančič
(Se nadaljuje)

Deželni tajnik ZSŠDI Jože Peterlin po 24. občnem zboru

»Naš šport ima še veliko nedorečenih stvari«

Občni zbor Zveze slovenskih športnih društev v Italiji, ki je prejšnji teden potekal v Domu Andreja Budala v Štandrežu na Goriškem, je predvsem izzvenel kot klic na pomoč v tem, za manjšino posebno težkem trenutku. 24. letno srečanje je bilo delovnega značaja, govor pa je bil predvsem o problemih, s katerimi se sooča manjšinski športni svet.

Na srečanju, ki se ga je udeležilo več kot 70 odstotkov včlanjenih društev, sta bila prisotna tudi gosta iz Slovenije, predstavnik Olimpijskega komiteja Slovenije ter državni sekretar za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj. Med drugim je dejal naslednje: »Šport pomeni za vsako skupnost, tudi za slovensko, kvaliteto življenja, saj omogoča, da se mladi ljudje razvijajo kot celovite osebnosti. Je pa tudi eden od ključnih dejavnikov za ohranjanje in notranje povezovanje slovenske manjšine, pa tudi za navezovanje stikov in sodelovanje z večinskim narodom. Mi smo dolgo verjeli, da so kultura, pevski zbori, dramska dejavnost itd. naša osnovna hrbenica. Danes, v tem svetu, pa ima za manjšino, za njen razvoj in njeno kvaliteto, enak pomen tudi športna aktivnost.«

Uvodoma je na občnem zboru ZSŠDI spregovoril predsednik Jurij Kufersin, tajniško poročilo, v katerem je natančno razčlenil probleme, s katerimi se v tem trenutku soočajo slovenska športna društva in krovna organizacija, ki jih povezuje, pa je podal Ivan Peterlin, ki je v intervjuju povzel najpomembnejše aspekte svojega posega.

Za predsedniško mizo na občnem zboru ZSŠDI sedijo (z leve) Marko Lutman, Jurij Kufersin, Livio Valenčič in Ivan Peterlin (foto Kroma)

Tokratni občni zbor ZSŠDI je bil po vsebini bistveno drugačen od dosedanjih. Na njem niste razpravljali o športnih rezultatih, o načrtih za bodočnost, govorili ste o preživetju? Kakšno je torej trenutno stanje, ki ga kot deželni tajnik te organizacije dobro poznate?

Mislim, da se je ta občni zbor docela vključil v trenutno situacijo, v kateri se nahaja celotna naša narodnostna skupnost v Italiji v tem trenutku. Mi smo tudi zavestno opustili vsako proslavljanje nekih dosežkov, tudi organizacijskih in ne samo športnih, in smo raje posvetili svoj prostor razmišljanju o aktualnih, žgočih problematikah, s katerimi se naš človek sooča v tem trenutku. Reči moram, da smo se mestoma tudi kritično obregnili ob nekatera dejstva. Danes namreč medijsko izredno izpostavljam krizo petih slovenskih institucij, ki bi-

jejo svoj vsakdanji boj za preživetje, sploh pa ne postavljamo temu ob bok našega športa, ki je ravno tako pomemben, saj združuje v svojih vrstah 7 tisoč naših ljudi. V našem razmišljanju smo šli tudi nekoliko dlje. Postavili smo določene parametre, za katere se nam je zdelo umestno, da izzvenijo tudi v javnosti. Tu mislim predvsem na našo notranjo politično sceno, ko že mesece tavamo, cincamo na mestu in nismo sposobni, da bi si kot Slovenci postavili neko enotno slovensko delegacijo — mi smo jo poimenovali »elastični strokovni team«, ki bi nas uspešno zastopal navznoter in navzen. Takšno cincanje ne pelje nikamor.

Ko že govorimo o enotnem zastopstvu — ali s tem začasnim predstavništvom, ki je nastalo sedaj, tudi v športnih krogih niste zadovoljni?

Ne, to je le sad kompromisa, ki smo mu nadedli ime »začasno zastopstvo«. Po našem gre tu le za frazarjenje, športniki pa želimo, da ne rečem, zahtevamo od naših političnih forumov in od drugih organskih sredin naše narodnostne skupnosti, da končno opustijo vsako besedičenje in da postavijo na noge res takšno skupno zastopstvo, ki nas bo učinkovito predstavljalo. Tako pa le izgubljam čas, čeprav smo ga že preveliko izgubili.

Katere so prvenstvene zahteve in potrebe tega našega zamejskega športnega sveta?

Naš športni svet ima veliko rečenih, še več pa nedorečenih stvari. Če lahko rečem, da smo z organsko zakoličenostjo športnih društev na terenu lahko zadovoljni, pa obenem ne moremo biti zadovoljni s kvalifikacijo in kvalificiranostjo tistih, ki naš šport vodijo. Vse namreč sloni na ramenih čistih entuziastov, v današnjih razmerah pa je treba stvari voditi profesionalno. Tu si nismo na jasnem, prav tako pa si nismo na jasnem, zakaj mora prav športna sredina, ki je tako široka, biti zadovoljna s tem, da ima tri plačane tajnike v uradih ZSŠDI, dva v Trstu in enega v Gorici, na terenu pa nimamo niti enega profesionalca. Vsaka primerjava z drugimi institucijami — Glasbeno matico, gledališčem, Slorijem, Narodno in študijsko knjižnico itd. je odvečna in ta naša kritičnost je verjetno vsakomur jasna.

Kako ste zadovoljni s pomočjo Slovenije vaši športni zvezi? Je matica za te probleme pokazala dovolj občutljivosti in razumevanja?

Reči moram, da ima naša organizacija v bistvu neko bipolarno pot. Eno je naš odnos do institucionalnih forumov, se pravi do Olimpijskega komiteja Slovenije, druga pa do političnih organizmov. Pri tem mislim na urad za Slovence po svetu, ki deluje pri zunanjem ministru, in seveda na ministrstvo za šolstvo in šport. Odnos Olimpijskega komiteja do nas je odličen, izjemno se zavzema in zanima za našo stvarnost, sprejel nas je kot pridruženo članico in nam pomaga tudi v odnosih do italijanskega združenja CONI, da bi se prebili do statusa organizacije s posebnimi zaslugami (ente benemerito). Na žalost pa nimamo istega koraka v odnosu do političnih forumov. Mi namreč želimo, da bi bil ta odnos institucionalen, da bi mi bili subjekt. Kot sem tudi v svojem poročilu dejal, športni delavci ne prenašamo solo pohodov v Ljubljano, kjer se obravnava to ali ono, skratka mikro problematiko. Zahtevamo pa, da bi se naša problematika reševala organsko, celovito, predvsem na podlagi skupnih projektov.

Govorili ste o vključitvi v olimpijsko zvezo CONI kot organizacija s posebnimi zaslugami. Kaj bi to pomenilo za ZSŠDI oziroma kakšne koristi bi ji prineslo?

Preden odgovorim, moram poudariti naslednje: vsa naša društva delujejo v sklopu italijanskega olimpijskega komiteja in so kot taka preko raznih zvez vključena v italijanski institucionalni športni sistem. ZSŠDI nima nekega lastnega športnega delovanja, ampak je politično telo, ki združuje interese vseh slovenskih športnih društev v Italiji. Če bi nam CONI odobril prošnjo in nas sprejel kot organizacijo s posebnimi zaslugami, bi to bilo za nas izjemnega pomena. Prvič moramo vedeti, da je v Italiji samo 13 takih športnih organizmov. To pomeni, da bi ogromno pridobili tudi na politični teži in veljavi. Seveda pa ne bom skrival, da bi bili tako deležni tudi institucionalnih podpor s strani italijanskega olimpijskega komiteja in to bi bila dodatna odredilna bilka za naš slovenski šport v zamejstvu.

Vrnimo se na krajevno raven. V kolikšni meri se pri športnih društvih, ki so včlanjena v vaše združenje, postavlja problem jezika?

Pred dvema letoma sem s sodelavci izdal temeljno študijo o našem slovenskem zamejskem športu, kjer so z vso ihto privrele realne številke na dan. Takrat smo lahko izvedeli, koliko akterjev je v tem športu, izvedeli pa smo tudi, kako je z narodnostjo v tem našem športnem prostoru. Reči moram, da je to zelo živ problem, ki zaobjema tudi vse naše programske zasnove, vendar moram podčrtati tudi dejstvo, da se problem italijanizacije moštev postavlja predvsem pri članskih ekipah, predvsem nogometnih. V našem nogometu je primarnega pomena rezultat in tam se že od pamtiveka ni postavljala problem sredstev, s katerimi ta cilj doseči. Skratka, česar ni so produciral v domačem krogu, si pač kupil na tržišču.

Nekaj italijanskega se je pojavilo tudi pri drugih panogah, vendar je ta fenomen zelo omejen. V naši programski zasnovi smo do teh vprašanj zavzeli zelo jasno stališče. Mladinska športna društva, ki imajo italijanskega pedagoga, niso z naše strani deležna nikakršne podpore. Pod tem pritiskom so tudi društva začela razmišljati drugače, tako da na mladinskem področju v bistvu ne moremo govoriti o italijanski prisotnosti pedagoškega kadra. Drugače pa je v članskih moštvih, kjer stvari potekajo veliko bolj počasi, vendar mislim, da bomo z rastjo našega kadra — vedno več je naših ljudi, ki končujejo študij na raznih fakultetah za šport tako v Ljubljani kot v Italiji — lahko tudi najboljši moči preusmerili na tista področja, ki so danes iz narodnostnega vidika najbolj »siva«.

Ko se postavi dilema: športni rezultati ali narodnost, kaj Vam je pomembnejše?

Mislim, da je naša primarna naloga, da izberemo narodnost. Vsi naši statuti namreč vsebujejo postavko, da smo pred tolikimi leti postavili na noge organizacijo, ki naj nudi pred-

»Naš šport ima še veliko nedorečenih stvari«

◀ IIII 6

vsem in samo slovenski mladini možnost, da se poleg šole in poleg družine uveljavlja tudi v drugih krogih. Za nas je pomembno to, da širimo manevrski prostor našemu slovenskemu jeziku in usmerjamo svoje moči predvsem v to, da bi to dejansko uresničili.

Koliko pozornosti pa ZSŠDI posveča posameznim nadarjenim športnikom v naši sredi?

Združenje nima možnosti, da bi iz finančnega vidika lahko pomagalo posameznim športnikom. Naša finančna platforma je zelo šibka, zato lahko zelo šibko pomagamo tudi društvom. Na vsak način je naša pomoč namenjena društvom, ne pa posameznim atletom. Naloga društev pa je, da to pomoč, ki jo mi nudimo, pravilno usmerijo. Seveda je v naših programskih zasnovah tudi to, da bi ustvarili nek poseben fond, ki bi bil namenjen izjemnim športnikom, takim, ki dosežajo vrhunske rezultate. Seveda mi o tem razmišljamo in bomo verjetno še nekaj časa lahko samo razmišljali.

Kakšno bo torej leto 1995 za ramejski šport?

Reči moram, da so izgledi zelo dobri, da ne predvidevam nikakršnih zastojev, ampak celo utrditev, izboljšanje naših uveljavitev tako v pokrajinskem, deželnem kot tudi vsedržavnem merilu. Sam pa upam tudi to, da bo uspel boj naše jadralka Arianne Bogatec, ki si prizadeva, da bi se ponovno prebila v italijansko državno reprezentanco in tako ponovno nastopila na prihodnjih olimpijskih igrah.

DAROVI

Prof. Jasna Repinc je darovala 45.000 lir za sklad Novega lista.

Ob odprtju doma za zdravljenje narkomanov

Dne 8. januarja so na Kostanjevici pri Novi Gorici v sklopu samostanskih zgradb, ki so bile opuščene, odprli prvo terapevtsko skupino za zdravljenje narkomanov v Sloveniji. V naši bližini jih je po zgledu don Pierina več. Te so v Krminu, v Ogleju in pri Benetkah. V vseh teh skupnostih je tudi kakšen Slovenec, tako iz zamejstva kot iz Slovenije. Obstaja še več drugih načinov in metod zdravljenja zasvojenecv bodisi od alkohola ali mamila, kot jih ima don Pierino.

Na otvoritveni slovesnosti v Novi Gorici je bilo prisotnih več uglednih slovenskih osebnosti, kot tudi veliko ljudi iz Italije in Slovenije. Največjo skupino obiskovalcev so gotovo sestavljali svojci zasvojenecv, ki bodo v tej skupnosti, ali pa so kjerkoli po Italiji. Po maši, ki jo je vodil koprski škof in sta ob njem somaševala don Pierino in slovenski frančiškanski provincial ter več duhovnikov, so govorili minister za notranje za-

deve, novogoriški župan, prijatelji staršev in drugi.

Zanimiva je bila sklepna misel don Pierina, ki jo prav zato objavljamo: »Ni prav, da preveč govorimo o terapevtski skupini ali o skupini, kjer se mladi zdravijo, ko so zašli v mamila. To ni zdravljenje, pač pa šola življenja in ljubezni. Niso mamila tista, ki so uničila življenje fantov in deklet, ampak kultura smrti, življenje brez idealov... Zato še zdaleč nimajo prav tisti, ki mislijo, da se da kakršna koli zasvojenost (mamilo, alkohol) ozdraviti na hitro z metadonom (kemičnim pripomočkom) in podobnimi kemičnimi zdravili. Zasvojenec (od alkohola in od mamila) moramo najprej navdušiti za ideale, za žrtve, za lepoto življenja, ki ga daje Bog. Za takšno delo pa so potrebni prostovoljci, ki pomagajo drugim iz ljubezni...«

V petek, 24. februarja, bo ob 18. uri v galeriji Katoliške knjigarne predstavitev monografije **Borisa Paternuja**

FRANCE PREŠEREN 1800-1849

O delu bo ob prisotnosti avtorja govorila **Lojzka Bratuž**.

Te besede so lahko pomembne tudi za nas. Ne smemo zato samo obsojati in zaničevati ali pomilovati tistih, ki so tako ali drugače zasvojeni, ampak bi bilo dobro, če bi se najprej vprašali, kakšni smo mi do njih, do njihovih problemov in težav. Tako jim bomo tudi pomagali, da bodo poiskali pot iz osebne krize, v kateri so se znašli. **Dario Bertinazzi**

NOVICE

V 81. letu starosti je v Rimu umrl politik, odvetnik in gospodarstvenik **Bruno Visentini**. Rodil se je v Trevisu v premožni protifašistični družini. Pripadal je najprej akcijskih stranki in po njeni ukinitvi republikanski stranki. Nekaj časa je bil tudi njen predsednik. Bil je večkrat minister. Ko je vodil finančno ministrstvo, si je prizadeval, da bi Italija dobila moderno davčno zakonodajo. Pred nekaj leti se je sprl s strankinim tajnikom, mladim **La Malfo**, zapustil stranko in bil lani izvoljen v senat na levi kandidatski listi. Bil je odločen nasprotnik **Silvia Berlusconi**ja in njegovega zavezništva.

* * *

Nenavadno živahni potek izrednega kongresa Severne lige v Milanu je dejansko zasenčil zasedanje vsedržavnega sveta **Ljudske stranke v Rimu**. Na kongresu, ki so ga nekateri že imeli za »žalosten pogreb«, je vzbudil pravo senzacijo nastop predsednice poslanske zbornice **Irene Pivetti**. Ta je tako navdušila delegate, da so se vedli, kot da bi bili na stadionu in gledali izredno živahno nogometno tekmo. **Irene Pivetti** je odločno podprla politično linijo **Umberta Bossija** in torej povsem opravičila izstop Severne lige iz **Berlusconi**jeve vlade. Označila je za izdajalce poslance in senatorje, ki so zapustili Severno ligo, **Berlusconi**ja pa za nevarnega sovražnika demokracije.

Na kongresu je spregovoril tudi glavni tajnik **Demokratske stranke levice D'Alema** in pozval Severno ligo, naj se pridruži širokemu demokratičnemu zavezništvu, ki bo moglo uspešno tekrovati z desno fronto in jo na volitvah tudi premagati. **Bossi** pa je za svojega naravnega zaveznika označil **Ljudsko stranko**.

Janko Jež

SPOMINI (27)

(Ob 50-letnici kapitulacije italijanske fašistične armade v Sloveniji)

Ko sem se vrnil v urad, sem se najprej seznanil z obema Slovenkama, ki sta mi bili dodeljeni, in sicer s tajnico Gombačovo in z uradnico Černetovo, ki je obvladala angleščino.

Nato sta se javila pri meni v uradu dr. Mai in dr. Vernier, ki sta urejala skupne zadeve slovenskega in italijanskega odseka. Po razpustu urada sta oba postala funkcionarja deželne uprave za Furlanijo Julijsko krajino. Bila sta korektna. Obema sem se priporočil za koristno sodelovanje.

Kmalu za njima je prihrumel v mojo pisarno šef italijanskega odseka ravnatelj **Andrich** — **Andri** in zahteval, naj prihajam k njemu po navodila. To sem odklonil. Nikdar nisem prestopil praga njegove sobe! Spet sem se zavedel, da nekaj ne bo v redu in da mi na italijanski strani tega ne bodo odpustili.

Obiskal me je tudi šolski skrbnik **Rubini**, baje nekdanji **Rupnik**. Bil je prijazen. Zavidal mi je možnost, ki naj bi jo imel pri nastavljanju, skratka pri zavračanju komunistov in drugih nezaželenih elementov, medtem ko veljavna italijanska zakonodaja prepoveduje vsako diskriminacijsko selekcijo učnega osebja. **Rubini** je potožil, da je na italijanskih šolah cela vrsta komunistov, ki se jih ne more rešiti. Tedaj sem se zavedal, da glede nameščanja slovenskih

učnih moči na slovenskih šolah ni posebnih norm, ker je vse pridržano policijski samovolji in denunciacijam. Spet sem se zavedel, da tudi to ne bo v redu.

Pa še nekaj zelo važnega. Ko sem nastopil službo, so bile vse knjižne police in predali po omarah in v pisalni mizi prazni. Samo nekaj uradnih listov je dajalo prostorom klavrn videz.

Važnejše dokumente sta vzela s seboj v **Argentino Baraga** in njegov prijatelj prof. **Geržinič**. To je potrdil sam **Baragov** sin, ki je po 47 letih prišel na obisk v Trst. Na ta način je prof. **Geržinič** lahko napisal obsežen in dokumentiran pregled o prizadevanjih za obnovo slovenskega šolstva pod **ZVU** na **Tržaškem**. Knjigo sem po dolgih letih vendarle dobil v roke in jo z zanimanjem prebral. **Geržinič** med drugim navaja razgovor s prof. **Beličičem** o meni. **Beličič** je brez ovinkov dejal, da jaz nisem bil kos nalogi, ki jo je **Baraga** okrog dve leti opravljal. Prav je imel. Prišel sem iz mirnega rimskega zavetja v razbeljeni Trst. Še v **Ljubljani** med okupacijo ni bilo med nami takšnega medsebojnega sovražstva in sumničenj. Redkokdo je bil pripravljen sodelovati. Na cesti so se drug drugemu izogibali. Zato sem se kmalu kesal, da sem prišel v Trst. Sklenil sem, da bom čimprej izpregel.

Kljub temu sem pri članih raznih komisij za učbenike naletel na nesebično pomoč. Profesorji so pisali knjige, čeprav niso vedno mogli računati na običajni honorar. Knjige, ki so bile kaj kmalu po koncu vojne na razpolago našim osnovnošolcem in srednješolcem, so služile tudi za šole onstran meje. To je velika **Baragova** zasluga. Sam sem polagal največjo važnost sestavljanju in tiskanju učbenikov, zlasti odkar so se začele zavezniške blagajne širokogrudno odpirati tudi v korist slovenskega šolstva. Pod mojim vodstvom je izšlo mnogo strokovnih tekstov, kot na primer za kemijo, fiziko, matematiko, geometrijo, prirodopis, trgovinstvo, blagoznanstvo, pa tudi za filozofi-

Ambrož Kodolja *Domobranci iz Tolminske in brezna* (1)

V Katoliškem glasu smo 3. novembra 1994 brali zelo nepopoln zapis o zadnjih dnevih domobranstva iz Tolminske z naslovom: »V fojbi Cvetrež pri Grgarju tudi pobiti domobranci«. Zapis je imel veliko netočnosti, pa prav zato želim opozoriti na nekatera dejstva, ki jih poznam.

Omenjeni zapis je napisal nekdo, ki se je podpisal z M. Kadar-koli pišemo o neki stvari, ki je v raziskavi (in zgodovina zadnje vojne je vsekakor še v neki raziskavi) je prav, da se podpišemo, da vsaj vemo, koga naj bi povprašali ali dopolnili in tako kolikor toliko objektivno osvetlili dogodek, o katerem se razpravlja.

Začnimo po vrsti. Fojbe bi imenovali brezna. Fojba Cvetrež, ki je imenovana, ni pri Grgarju, pač pa na poti iz Zavrha proti Voglarjem pri Trnovem. Prav tako imamo pri Trnovem tudi brezno

Zalesnika. Pri Grgarju je brezno **Zagomila**. To se nahaja ob stezi, ki zavije z glavne ceste proti Bitežu. (Kraj je označen z lesenim križem.) Naselje, ki ima danes dve hiši, do pred tridesetimi leti jih je imelo tri, je tudi vasica Zagomila, ki se nahaja nad Dolgo njivo na pobočju Kuka v Soški dolini.

Domneva se, da naj bi bili pobiti domobranci v enem ali celo več breznih od omenjenih treh. V katerem? Ali v katerih teh dveh? Verjetno jih je največ v breznu Zagomila pri Grgarju? Ne izključujem možnosti, da so tudi še v ostalih dveh! Pisec omenjenega članka pravi: »Umikajoče domobranci so partizani napadli 30. aprila pri Dolgih njivah pri Solkanu...« Tega kraja ni. Obstaja Dolga njiva ali na Dolgi njivi. To je kraj pred ovinkom na cesti, ki pelje iz Solkana po Soški dolini proti Plavam in kjer zadnjič vidimo Sv.

goro. Če pa pridemo po Soški dolini, na tem mestu prvič zagledamo Sv. goro. Tisti ovinek se je imenoval tudi Poklon, ker so se potniki običajno zaustavili in se poklonili svetišču, ki so ga zagledali na Sv. gori. Dolga njiva leži tik za suhim potokom, kjer je meja med župnijama Deskle in Solkan. Na Dolgi njivi sta bili do 1942. leta dve hiši. Pod cesto je bila cestarska, ki so jo med vojno požgali in je na njenem mestu danes parkirišče. Ob stari cesti pa je bila Dugarjeva hiša. Tam so imeli obsežno posestvo. Danes je ostala od te hiše samo razvalina.

Na Dolgi njivi so bili domobranci vsaj trikrat soudeleženi pri napadu. Omeniti je treba, da so Nemci imeli dva oklopna vlaka, ki sta bila zaščitena pred napadi v predoru pod Prilesjem in v predoru pod Babjim zobom. O tem drugem oklopnem vlaku se je manj govorilo. Občasno je »patruljiral« po progi do solkanskega mosta. Velikokrat pa so nemški vojaki s tega vlaka tudi streljali na nasprotni breg ali na cesto. Zakaj? Morda so želeli ustvariti preplah, ali pa so videli na nasprotnem pobočju, to je nad cesto, samo kakšne premike... Lahko so bili to begunci, kmetje, ki so sekali drva, ali pa tudi divjad... Tako so oddali prav na ovinku na Dolgi njivi nekaj rafalov tudi na Ribijev avtobus, ki je pripeljal po Soški dolini. Ob tej priliki je bil ranjen tudi domobranec, ki so ga prepegljali v tržiško bolnišnico (Monfalcone). Zakaj prav tja in kdo je bil, ne vem. Kdaj naj bi to bilo? Verjetno spomladi 1944. leta?

Prav tako so Nemci z oklopnega vlaka napadli kolono voz, ki se je pomikala proti Plavam. Zopet na ovinku pri Dolgi njivi. Kmetje so radi vozili v koloni, bodisi da so se čutili bolj varne, pa tudi za-

radi družbe. Ob neki priliki so na zadnji voz prisledli v Gorici tudi domobranci vojaki. Ko so prišli na ovinek za Dolgo njivo, je prišel po progi nemški oklopni vlak in začel silovito streljati na zadnji voz, kjer so bili domobranci vojaki. Kmetje so pognali vozove, ti vojaki pa so poskakali v zaklone in si poiskali kritje. Tedaj je bilo tam ubitih nekaj domobrantskih vojakov. Koliko, ne vem. Vem pa, da so mrtvi kmalu izginili neznan kam. Prav to je dalo sumiti, da so v domobrantske vojake bili verjetno preoblečeni partizani, ki so prisledli h kmetom zato, da bi prisluškovali, kaj se ti menijo. O vsem lahko samo ugibamo, kdo je bil dejansko oblečen v domobrantske uniforme. Kdaj naj bi to bilo? Verjetno nekoč jeseni leta 1944. Zopet lahko samo o vsem ugibamo.

(Dalje)

***

Na Prosvetnem domu na Opčinah se bo nadaljeval niz »Openskih glasbenih srečanj«. Na sporedu bodo trije koncerti. Na prvem, ki bo v nedeljo, 19. t.m., bo nastopil tolkalist Fabjan Perez Tedesco. Izvajalec je po rodu iz Argentine, že nekaj let pa živi v Trstu. Niz koncertov se bo zaključil konec marca.

NOVI LIST

Izdajatelj: Zadruga z o.z. »NOVI LIST« - Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, št. 157.

Uredništvo: Martin Breclj, Ivo Jevnikar, Helena Jovanovič, Drago Legiša (glavni in odgovorni urednik), Miro Oppelt, Saša Rudolf, Marko Tavčar in Egidij Vršaj.

Fotostavek in tisk: Tiskarna Graphart, Trst, tel. 040/772151.

Član Združenje periodičnega tiska v Italiji

Cerkev sv. Roka na solkanskem pokopališču — Gorišček v medvojnem času

jo in pedagogiko. Ponosen sem bil, da mi je uspelo dobiti sredstva za tiskanje zemljepisnega atlasa pri svetovno znanem grafičnem podjetju De Agostini iz Novare. Podjetje je med vojno tiskalo poseben atlas za potrebe slovenskih šol v Ljubljanski pokrajini, zato je še vedno razpolagalo s ploščami, ki jih je bilo treba le delno spremeniti oziroma dopolniti s podatki v smislu pariške mirovne pogodbe. Pri tem je zelo vestno sodeloval prof. Jože Velikonja. Sam sem pa določil vrstni red zemljevidov. Po splošnem prikazu geografije sveta in Evrope so si po vrstnem redu sledili zemljevidi Svobodnega tržiškega ozemlja, Slovenije, Jugoslavije in šele nato Italije itd.

Polkovnik Marshall mi je glede tega dal polno svobodo odločanja. Bil sem šef slovenskega odseka Šolskega urada ZVU. Zato sem se po tem ravnal. STO je bilo še vedno mednarodnopravno priznana samostojna državna ozemlje. Tudi tržiška zastava je tedaj spadala med svetovne zastave. Natis atlasa je trajal precej dolgo. Nikdar pa si nisem niti od daleč mogel predstavljati, da bo zaradi njega prišlo do političnega škandala.

Prof. Jože Umek je prišel k meni in zahteval najetjete kakšne prazne šolske stavbe v središču mesta ali pa zidavo nove stavbe prav tako v mestnem središču za potrebe slovenskih višjih srednjih šol. Tudi sam sem bil tega mnenja. Spomnil sem se, da je v strogem mestnem središču zanemarjeno samevala stavba liceja Dante Alighieri, ki se je medtem preselil v novo poslopje v bližini sodišča. Tja bi lahko namestili slovenske višje srednje šole, ki so se stiskale v neprimernih in nehigieničnih prostorih v ulici Lazzaretto Vecchio. Prosil sem polkovnika Marshalla za posredovanje. Odgovor mi je prinesel sam kolega Andrich: »Prazna stavba na trgu Panfili za glavno pošto je bila sezidana še za časa stare Avstrije z namenom, da bi služila italijanskemu srednjemu šolstvu, zato je nemogoče, da bi jo dodelili slovenskim srednjim šolam!«

Spet sem prosil za posredovanje polkovnika Marshalla. Poskusiti bi bilo treba, da bi od tržiške občine dobili primerno parcelo za zidanje novega šolskega poslopja. In res nam je občinska uprava našla primerno parcelo pri Sv. Ivanu. Tam so še danes slovenski otroški vrtec, osnovna šola, nižja srednja šola in učiteljskišče, ki imajo na razpolago tudi veliko dobro opremljeno telovadnico.

Medtem je dozorel čas za imenovanje profesorjev za novo šolsko leto 1948-49. Za imenovanje učiteljev je bilo pristojno Šolsko skrbništvo. Nekega dne so mi prinesli veliko polo s seznamom profesorjev, ki so prosili za namestitev. Pri vsakem je bila pripomba v slovensčini: Titovec ali Jugoslovan, le malo je bilo komunistov. Samo pri enem je bilo pripisano: prestar. Ta je bil Anton Novačan, pesnik in pisatelj, politik in diplomat. Za časa požiga Narodnega doma »Balkan« je bil v Trstu kot generalni konzul mlade Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, kasnejše Jugoslavije. Večkrat je moral bežati in se skriti v kakšni veži, da bi se rešil fašistov, ki so ga zasledovali. Novačan je bil name dalj časa jezen, češ da se nisem dovolj zavzel za njegovo imenovanje. Nisem mu mogel dopovedati, da pri tem nisem imel prav nič opraviti. Nisem pa mu povedal, kdo ga je spravil ob službo. Pisavo denuncianta sem namreč spoznal. Tega pa nisem povedal Novačanu, čeprav me je z njim vezalo veliko prijateljstvo še iz rimskih let. Novačan je bil tedaj star 61 let. Kmalu nato je emigriral v Argentino, kjer si je kupil **chacro** (posestvo) ob Andih. Umril je leta 1951 zaradi srčne kapi. Novačan bi bil srečen, ko bi lahko ostal med nami kot profesor, slovenski dijaki in profesorji pa bi bili ponosni, ko bi lahko imeli v svoji sredini velikega slovenskega pesnika in pisatelja. Sklenil sem, da ne bom molčal zaradi tako podlega načina rešetanja ponosa slovenskih šolnikov pred namestitvijo.

(Dalje)